

השער הראשון בביאור הפגם על ידי חטאות האדם בענין המצות: אשכילך ואורך כמה גדלה רעת האדם בעשותו אחת מכל מצות השם שס"ה מצות אשר לא תעשינה, או בהמנעו מלקיים אחת מרמ"ח מצות עשה אשר נצטוה בהן לעשותן:

נודע אל בעלי מדע, כי גוף האדם איננו האדם עצמו מצד הגוף כי זה נקרא בשר האדם, כמו שכתוב (איוב י' י"א) עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תשוככני, ועוד כתיב (שמות ל' ל"ב) על בשר אדם לא ייסך וגו', נמצא האדם הוא הפנימיות, אבל הגוף הוא ענין לבוש אחד תתלבש בו נפש השכלית אשר היא האדם עצמו בעודו בעולם הזה, ואחר הפטירה יופשט מעליו הלבוש הזה ויתלבש בלבוש זך ונקי רוחני, וכמו שכתוב (זכריה ג' ד') הסירו הבגדים הצואים וגו' והתלבש אותך מחלצות, הוא הנקרא חלוקא דרבנן:

וכמו שלבוש גוף האדם יעשהו האומן בתבנית איברי הגוף כן עשה הוא יתברך את הגוף שהוא לבוש הנפש בתבנית דיוקן הנפש ברמ"ח אברים ולהם שס"ה גידים המקשרים את האברים, ולהמשיך על ידם הדם והחיות מאבר אל אבר כדמיון צנורות, ואחר יצירת הגוף נפח בו נפש חיה כלולה מרמ"ח איברים רוחנים ושס"ה גידים, ויתלבשו תוך רמ"ח איברים ושס"ה גידים, של הגוף ואז פועלים איברי הנפש פעולתן על ידי הכלים שהם איברי הגוף כגרון ביד החוצב בו, והראיה לזה כי לא יפעלו איברי הגוף פעולתם אלא בעוד הנפש בהם עין רואה ואוזן שומעת וכו', ובהסתלק הנפש חשכו הרואות בארובות ונתבטלו כל החושים מרמ"ח אברים:

ועל דרך זה שס"ה גידים רוחנים של הנפש מתלבשין תוך שס"ה גידים שבגוף וממשיכין מזון הגופני שהוא הדם אל רמ"ח איברי הגוף עם מזון הרוחני פנימי בתוכו לפרנס רמ"ח איברי הנפש, ואחר הפטירה אין שום חיות נשפע, וגיד הגוף גם כן מתפרקין ומתרקבין כמו רמ"ח האיברים והיו כלא היו, נמצא כי האדם בעצמו איננו כי אם הנפש השכלית אשר מתלבשת בגוף הנקרא לבוש שלה בעולם הזה:

ודע כי אחר שחטא אדם הראשון ואכל מעץ הדעת טוב ורע, חוברו נפשו וגופו גם הם כל אחד מטוב ורע, וזו היא ענין זוהמת הנחש שהטיל בחוה ובאדם, ועל ידי הרע והזוהמה שהטיל בהם גרמו להם חלאים ונגעים ומיתה לנפשם ולגופם, וזהו שכתוב (בראשית ב' י"ז) כי ביום אכלך ממנו מות תמות, מיתה הנפש ומיתה הגוף: ונבאר מה ענין הטוב והרע שנתערב בהם, ועיין מה שנכתוב לקמן בחלק ג' שער שני ושלישי ותבין מה שאנו כותבין בשער הזה. הנה כאשר חטא בעץ הדעת טוב ורע, גרם תערובת הזה בכל העולמות ואין לך דבר שאינו כלול מטוב ורע:

ונמצא כי גוף האדם הנוצר מארבעה היסודות התחתונים, והנה הם כלולים טוב ורע, וגוף האדם נוצר מן הטוב שבארבעה יסודות - אש, רוח, מים, עפר, אמנם מן הרע שבהם נוצרו בגוף ארבע מרות שהם - הלבנה, והשחורה, והאדומה, והירוקה. וכאשר תתגבר איזה מהם מבחינת הרע שבהן, על בחינת הטוב שבהן, באים חלאים ונגעים על האדם, ואם תתגבר ביותר תמית לגוף האדם:

וכבר נתבאר כי בכל העולמות היה עירוב טוב ורע, ונמצא כי גם בנפש האדם היה כן, כי הלא חוצבה מן ארבע יסודות רוחנים שמהם נוצרו כל העליונים והם ארבע אותיות שם הוי"ה ברוך הוא, ועל זה נאמר (יחזקאל ל"ז ט') מארבע רוחות בואי הרוח וגו' וזו הנקרא נפש האדם עצמו מצד הטוב. והנה גם את זה לעומת זה עשה האלהים, והוא הנקרא - אדם בליעל, כולל ארבעה אבות נזיקין, וארבעה מראות נגעים, מן ארבעה יסודות הרעים ומשם נמשכה נפש רעה אל האדם הנקרא יצר הרע, וכשתתגבר נפש זו על נפש הטובה יבואו אליה נזקין ונגעים וחלאי הנפש, ואם תתגבר יותר תמיתנו:

והנה נפש הטהורה שהיא הפרי כלולה מתרי"ג אברים וגידים, מתלבשת תוך תרי"ג אברים וגידין של נפש הטמאה הנקראת קליפת הפרי, ושתייהן יחד מתלבשות בתרי"ג אברים וגידים של הגוף, ונמצאו איברי נפש הטהורה תוך איברי נפש הרעה, ואברי נפש הרעה תוך איברי הגוף. והנה כל אחת משתי נפשות אלו צריכה מזון רוחני להתקיים, ואמנם מזון הרוחני של הנפש הקדושה נמשך אליה על ידי קיום התורה הכלולה מתרי"ג מצות כדמיון תרי"ג אברי הנפש גם הם ונקרא לחם, כמו שכתוב (משלי ט' ה') לכו לחמו בלחמי, וכל אבר מן רמ"ח איברים נזון ממצוה פרטית המתיחסת לאותו אבר וכאשר יחסר לאדם קיום איזו מצוה, גם האבר הפרטי המתיחס למצוה יחסר ממנו מזונו הנמשך לו מארבע אותיות ההוי"ה כמו שכתוב (נחמיה ט' ו') ואתה מחיה את כלם. ובהם תלויים כל המצות כמו שאמרנו רבותינו ז"ל, (בהקדמת התיקונים) י"ה עם שמי שס"ה ו"ה עם זכרי רמ"ח:

וכמו כן מהם נמשכים ארבעה שרשי יסודות נפשו הקדושה כנוצר לעיל, ונמצא שהאבר ההוא מת לגמרי. ובהסתלק הקדושה ממנו אז יתלבש בו רוח הטמאה מן הארבעה יסודות נפשו הטמאה בסוד מה שאמרנו רבותינו ז"ל לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים ונמצא האבר ההוא נזון לחם טמא מגואל משם: וזהו ענין הרשעים בחייהם קרוים מתים (ברכות דף י"ח ע"ב) כי נסתלק מהם נפש הקדושה מאלהים חיים ושרוי עליו המות הנקרא אבי אבות הטמאה, וכמו כן כאשר יקיים האדם שס"ה מצות לא תעשה בהמנעו מלעשותם,

כמו שאמרו רבותינו ז"ל (קידושין דף ל"ט ע"א) ישב אדם ולא עבר עברה נותנים לו שכר כעושה מצוה, יש כח אל המזון הרוחני הנזכר בקיימו מצות עשה להמשך דרך צנורות שהם שס"ה גידים של הנפש להחיות הרמ"ח איברים שלה, וכאשר יעבור על איזה עבירה מהם אז יסתם הצנור הפרטי ההוא המתחסר אל אותה העבירה על ידי הזוהמא של מזון הקליפה הנדבקת שם וכשישב הצנור גם כן מתיבש האבר ההוא אף על פי שלא יוסר לגמרי כענין מי שיחסר ממנו איזה מצות עשה אמנם יפול בו מום:

ולכן צריך האדם לחפש בכל כחו לקיים כל תרי"ג מצות, וכאשר יקיים איזה מצות עשה יכוין להסיר מהאבר הפרטי של נפשו המתחסר אל המצוה ההיא זוהמת הקליפה ההיא ואזי תחול עליו אבר המצוה הקדושה ההיא אחר הסתלק הזוהמא, בסוד (יחזקאל ל"ב כ"ז) ותהי עונותם על עצמותם, כי כשזה קם זה נופל. וכמו כן כאשר תבוא לידו איזו עבירה, ימנע מלעשותה ויכוין שעל ידי כן יסלק הזוהמא אשר בגיד הפרטי של הנפש המתחסר לאותה עבירה ואז יוכל להמשך שפע הרוחני הנמשך דרך הצנור הרוחני, ועל ידי כן נעשית נפשו כסא ומרכבה אל קדושתו יתברך וזהו סוד האבות הן הן המרכבה. (בראשית רבה מ"ז ו', זוהר ח"א דף קע"ג):

החלק ראשון - פרק ב'

בפגם הנמשך על ידי מדות המגונות:

והנה ענין המדות הן מוטבעות באדם בנפש השפלה הנקראת יסודית הכלולה מארבע בחינות, הדומם והצומחת והבהמית והמדברת. כי גם הן מורכבות מטוב ורע, והנה בנפש הזוה תלויות המדות הטובות והרעות והן כסא ויסוד ושורש אל הנפש העליונה השכלית אשר בה תלויין תרי"ג מצות התורה כנזכר לעיל בשער ראשון. ולפיכך אין המדות מכלל התרי"ג מצות, ואמנם הן הכנות עקריות אל תרי"ג המצות בקיומן או בביטולם, יען כי אין כח בנפש השכלית לקיים המצות על ידי תרי"ג איברי הגוף אלא באמצעות נפש היסודית המחוברת אל הגוף עצמו בסוד (ויקרא י"ז י"ד) כי נפש כל בשר דמ"ו בנפשו הוא, ולפיכך ענין המדות הרעות קשים מן העברות עצמן מאד מאד:

ובזה תבין ענין מה שאמרו רבותינו ז"ל (שבת דף ק"ה ע"ב), כל הכועס כאלו עובד עבודה זרה ממש שהיא היותר שקולה ככל תרי"ג המצות, וכן אמרו (סוטה דף ע"א) מי שיש בו גסות הרוח הוא ככופר בעיקר וראוי לגדעו כאשירה ואין עפרו ננער וכו' וכאלה רבות. והבן זה מאד, כי להיותם עקרים ויסודות לא נמנו בכלל תרי"ג המצות התלויות בנפש השכלית, ונמצא כי יותר צריך ליהרר ממדות הרעות יותר מן קיום המצות עשה ולא תעשה כי בהיותו בעל מדות טובות בנקל יקיים כל המצות:

ובזה תבין גם כן דברים מתמיהין שאמרו רבותינו ז"ל בענין המדות, כי הענוה ושפלות מביאין לידי רוח הקדש ושורה עליו שכינה ואמר אליהו זכור לטוב (כלה רבתי פ"ה) אין התורה מתפרשת אלא במי שאינו קפדן, אף אני איני נגלה אלא למי שאינו קפדן, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל שלחו מתם (סנהדרין דף פ"א ע"ב) איזהו בן העולם הבא כל שהוא שפל ברך וענותן וכו' וכאלה רבות, לא זכרו בהן קיום המצות אלא המדות הטובות. ושים בעיניך דברים אלו ותצליח דרכיך בלי ספק:

ואמנם כמו שארבעה יסודות גופניים הם שרשים שמהם נוצרו תרי"ג איברי הגוף, כמו כן נפשות הארבעה יסודות האלו הם יסודות לכל מדות טובות ורעות אשר באמצעותם יקיימו או יתבטלו התורה והמצות שהם תרי"ג מארבע אותיות הוי"ה כנזכר לעיל. והמקיימן הם נפש השכלית הכלולה מארבעה יסודות רוחניים אשר משם חוצבו תרי"ג איברי הנפש ההיא. והבן זה מאד, איך היסוד של קיום המצות הם על ידי מדות הטובות וכן בהפכם:

וזה ענינם כבר נתבאר כי כל אשר עשה האלהים כלול מטוב ורע זה לעומת זה, והנה כמו שבארבעה היסודות הגופניים הנקרא חומר היסודות מורכב מטוב ורע ומשם באים כחות קיום הגוף או תחלואיו שהם ארבע מרות, מרה לבנה מרה ירוקה מרה שחורה מרה אדומה, כמו כן בנפשות הנקראות צורות, הארבעה יסודות הם על דרך זה טוב ורע, ומהם נמשך בריאות הנפש היסודית שבאדם שהם מדות הטובות, או תחלואיה שהם מדות הרעות הנמשכות מארבע קליפות טמאות שבנפש ההיא וכשיסירים מעליו יתלבשו אותיות ארבע של הוי"ה שהם אור המחיה נפש היסודית, וגם היא והגוף שלה יהיו מרכבה אל קדושתו יתברך שבעולם העשיה, כמו שנתבאר בנפש השכלית ממש בקיימה המצות:

וזכור ואל תשכח כי גם על ידי עסק התורה בארבעה פירושים שסימנם פרד"ס, פשט, רמז, דרוש, סוד, יהיה רוחו השכלי כסא אל שם הוי"ה שבעולם היצירה, וכן על ידי המחשבה והכונה תהיה נשמתו השכלית כסא לשם הוי"ה שבעולם הבריאה:

ונחזור בביאור ארבעה היסודות שיש אל קנין המדות. דע כי כל המדות הרעות מושרשות בארבע מדרגות נפש

היסודית מצד הרע והקליפה אשר בה, ולכן כל המדות רעות נחלקות לארבעה מינים, וזה פרטם: יסוד האש ממנו נמשכת הגאווה הנקראת גסות הרוח להיותו היסוד הקל וגבוה מכולם. ובכללה הכעס, כי מפני הגאווה מתכעס האדם כשאין עושים רצונו, ואילו היה שפל רוח ומכיר חסרונו לא היה מתכעס כלל, נמצא כי הגאווה והכעס מדה אחת הם. ותולדותיה שלש. הקפדנות בלבו כי לולא הגאווה לא הי המקפיד בלבו, כענין שבארנו בענין הכעס ובקשת השררה והכבוד להתגאות על הבריות. והשנאה לזולתו על היותו גדול ממנו, וזה ענף מהגאווה גם כן:

יסוד הרוח ממנו נמשך דבור הנקרא שיחה בטלה לדברים שאין בהם צורך כלל או נפשי או גופני. ותולדותיו ארבעה. והן, לדבר חנף, ושקרים, ולשון הרע, ולגלות שבחיו לבריות להתגדל בפניהם: יסוד המים ממנו תאות התענוגים כי כן המים מצמיחים כל מיני תענוג, ותולדותיה שתיים. החמדה, לגזול ממון חברו ואשתו וכל אשר לו להתענג בהן. והקנאה, כי יקנא בחברו, אשר לו ממון רב וכיוצא להתענג בו: יסוד העפר ממנו מדת העצבות בכל פרטיו, ותולדותיה אחת, והוא העצלות לקיים התורה והמצוות מפני עצבונו על השגת קנייני הבלי העולם הזה, או על היסורין הבאים עליו ואינו שמח בחלקו בשום דבר, גם עינו לא תשבע עושר:

נמצא כי אבות כל המדות הרעות הם ארבעה, הגאווה והכעס הנכלל ומתדבק עמה, והשיחה בטילה, ותאות התענוגים, והעצבון, וארבעתם נמשכות מארבע קליפות היצר הרע שבנפש היסודית. והפכס הם ארבע מדות טובות נמשכות מארבעה יסודות הטוב שבנפש היסודית. והם, הענוה שהיא תכלית השפלות ומתרחק מכל מיני כעס הבא על ידי גאווה. והשתיקה כאלם לא יפתח פיו לבד בעסק תורה ומצוות או בהכרחו לקיום הגוף ולצורך כבוד הבריות, והמיאוס בכל תענוגי הגוף ומותריו המוכרחים. והשמחה התדירית בחלקו, כי כל דעבדין מן שמיא לטב, וגם לזרז עצמו בתכלית השמחה בעבודת קונו וכמו שכתוב (תהלים קי"ט קס"ב) שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב, וכמו שאמרו רז"ל (אבות א' ט"ו) עשה תורתך קבע ומלאכתך עראי: נמצא כי בהיות מדות הרעות קבועות באדם נמנע הוא מלקיים התורה והמצוות, וגם אם יקיים יהיה שלא לשם שמים ובטורח גדול, ועליו נאמר (משלי י"א כ"ב) נזם זהב באף חזיר וגו', כי עוד טומאתו בו מלובש תוך הקליפות, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (יומא דף ע"ה ע"ב), זכה נעשית לו תורתו סם חיים לא זכה נעשית לו סם המות, וכאשר יתגבר על יצרו וילחם בו ויסיר מעליו מדותיו הרעות על ידי טורח ויקיים התורה והמצוות יקרא צדיק גמור ירא שמים גבור הכובש את יצרו, וכאשר יתנהג ויורגל יותר בזה עד אשר יוסרו מעליו כל מדות הרעות לגמרי ולא תתאווה להם נפשו כלל ויקנה המדות הטובות בקנין בטבע ולא יצטרך ללחום עם היצר הרע כי גופו ונפשו היסודית מנוקים מכל סיג החומר כמו שנאמר במשה (שמות ג' ה') של נעליך מעל רגליך כנזכר בספר התקונים (תיקון ל"א ותיקון מ"ח), אז יתלבשו בו ארבע אותיות ההוי"ה ויהיה כסא קדוש למרכבתו יתברך וזה האיש נקרא אוהב את המקום מאהבה ונקרא חסיד גמור השלם בכל מיני השלימות:

החלק ראשון - פרק ג

השער השלישי:

בביאור שם צדיק או חסיד באר היטב ואיך יקיים האדם שתי בחינות אלו בענין מעשה: הנה האיש אשר נדבה רוחו אותו להיותו בא לטהר ולהתקדש לקבל עליו עול מלכות שמים על אמתתה, יכין עצמו בכל כחו ויזדרז לקיים כל תרי"ג מצוות, כי בקיומם יושלמו תרי"ג איברים וגידים של נפשו השכלית כנזכר (בשער ראשון) כי אם תחסר ממנו מצוה אחת מן רמ"ח מצוות עשה עדיין הוא חסר אבר אחד מנפשו ועליו נאמר (קהלת א' ט"ו) וחסרון לא יוכל להמנות, וזה יותר חמור מכלל כל איש אשר בו מום לא יקרב. אך מי שקיימם ועבר על מצוה אחת. משס"ה מצוות לא תעשה נקרא בעל מום ממש, כי נתעות הצנור והגיד הממשיך השפע באברים, ועליו נאמר (שם) מעוות לא יוכל לתקון, פרושו אחר פטירתו מן העולם, כי אין קיום מעשה המצוות החסרים הנקרא מעשה, ולא תשובה לתקן העברות, כי אם בעולם הזה, כמו שאמר הכתוב (קהלת ט' י') כי אין מעשה וחשבון ודעת וגו', רצונו לומר שאין מעשה על מצוות עשה, וחשבון על מצוות לא תעשה, ודעת על ידיעת התורה עצמה, בשאול אשר אתה הולך שמה. ונמצא כי כל זמן שלא קיים תרי"ג מצוות נקרא צדיק שאינו גמור, כי לא על חנם התפלל משה רבינו ע"ה תפילות כמנין ואתחנן"ן ליכנס בארץ אלא להשלים נפשו בקיום כל תרי"ג מצוות. וכאשר יקיים כולם אלא שעדיין לא נקנו בו גם כן כל המדות טובות בטבע גמור עד שקיים התרי"ג מצוות בשמחה מאהבה בלי גרוי יצר הרע כלל יען נזכך החומר לגמרי, וכמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים ק"ט כ"א) ולבי חלל בקרבי, גם אמר (שם קל"א א') ה' לא גבה לבי וגו' נפשי כגמול עלי אמו, יראה כאלו הוטבעו בו כל המדות משיצא מרחם אמו. הנה זה נקרא חסיד גמור, כי כן דוד המלך ע"ה להיותו מוטבע בטבע במדות טובות,

ובקיום המצות קרא עצמו חסיד כמו שאמר (שם פ"ו ב') שמרה נפשי כי חסיד אני:

וכן אמרו רבותינו ז"ל (ב"ק דף ל' ע"א) האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דפרקי אבות, שבהם זכרו קנין מדות הטובות, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (אבות ב' א') רבי אומר איזוהי דרך ישרה וכו' עקביא בן מהללאל אומר (שם ג' משנה א') הסתכל בשלושה דברים וכו'. וכן (שם ד' משנה ד') רבי לויטס איש יבנה אומר מאד מאד הוי שפל רוח וכו'. וזהו מה שנתכון עקביא באומרו ואי אתה בא לידי עבירה, רצונו לומר לידי היצר הרע הגורם לך העבירה כי היצר הרע עצמו יתבטל ממך, כי אם היצר הרע קיים ומונע עצמו בגבורה שלא לעבור, הוה ליה למימר ואין אתה עובר עבירה:

כלל העולה, כי קיום תרי"ג מצות על ידי היות יצר הרע באדם והוא מתגבר עליו, נקרא צדיק. וכשיקיים על ידי בטול היצר הרע, שזה יורה קנין מדות הטובות בטבע גמור, הנה זה נקרא חסיד גמור: עוד יש מדרגת חסידות למעלה מזו שאין למעלה ממנה והאיש הזה נקרא קדוש והיא נזכרת בספר התקונים ובספר הזוהר במקומות הרבה ובפרט בפרשת כי תצא ברעיא מהימנא (דף רפ"א ע"א) וז"ל, ולא למגנא אמר קודשא בריך הוא כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אמות העולם וכמה בני נשא דקא משתדלי באורייתא וכו' ולא אתפרק קודשא בריך הוא וגו' אלא וכו' הא אוקמוה דאין חסיד אלא המתחסד עם קונו וכו' דכד חאבו ישראל וכו' קודשא בריך הוא תריך בני מלכא ומטרוניתא עמהון, ומאן דהדר בתיבתא וגמיל חסד לשכינתא באורייתא ובכל פקודין דילה ולא היה אלא למפרק לשכינתא, דא עביד חסד עם קונו וכו':

[הגה - ולא לחנם אמר הקדוש ברוך הוא כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור, מעלה אני עליו כאלו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם. וכמה שבני אדם משתדלים בתורה ועדיין לא נפדה הקדוש ברוך הוא, אלא סיבת הדבר לפי שאין חסיד אלא המתחסד עם קונו, שבזמן שישראל חטאו, הקדוש ברוך הוא גירש את בניו ואת השכינה עמהם לגלות. ומי שחוזר בתשובה וגומל חסד עם השכינה ועוסק בתורה ובמצוותיה ואין כוננו אלא לפדות את השכינה הוא עושה חסד עם קונו]:

והנה זהו שאמר הכתוב (דברים ל"ב י"א) צור ילדך תשי וגו', וכתוב (תהלים ס"ח ל"ה) תנו עז לאלהים וגו', וזהו שאמרו, (ברכות דף י"ז) רבי יהודא אומר אשרי מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו וכו'. כי מה שעמל בתורה אינו לטול פרס כלל לעצמו, אלא לעשות נחת רוח ליוצרו. וכתוב ביה (ישעיה ס"ג ט') בכל צרתם לו צר. ובכל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם היא אמנו שעליה נאמר (שם ג' א') ובפשעיכם שולחה אמכם הנקראת יוצרנו כמו שכתוב צור ילדך תשי. וזהו שאמר נחת רוח ליוצרו ולא אמר להקדוש ברוך הוא: נמצא כי כשיעסוק בתורה ובמצות ובמדות טובות הנקרא חסיד כזכר לעיל, אם התערבה בו כונת קבול איזה שכן, הוא חסיד לעצמו. כמו שכתוב (משלי י"א י"ז) גומל נפשו איש חסד. כי בקיימו המצות, גומל חסד לנפשו. ולכן אינו נקרא חסיד אלא איש חסד, כי החסד הוא אל האיש עצמו הגומל לנפשו, אך הגומל חסד עם קונו נקרא חסיד וקדוש, יען כי נדכך מכל מיני טומאה וקידש עצמו בקדושתו יתברך. כי לשון קדושה, לשון הכנה והזמנה כמו (במדבר י"א י"ח) התקדשו למחר ואכלתם, כי עושה עצמו מרכבה אל קדושתו יתברך ואינו חושש לכבוד עצמו אלא לכבוד קונו כזכר לעיל:

ואל זה נתכון רבי פנחס בן יאיר במה שאמר (במשנה סוף סוטה) פרישות מביאה לידי טהרה וכו' וקדושה לידי חסידות וחסידות לידי רוח הקדש, כי זו חסידות שלימה הבאה אחר הקדושה והיא המביאה לידי רוח הקדש כי נתדבק בו דבוק גמור וישיג לגלוי ראי תורה ולהתנבא עתידות כמו שאמר רבי מאיר (אבות פ"ו משנה ה') כל העוסק בתורה לשמה, רצונו לומר לשמה של התורה שהיא היא הקדוש ברוך הוא, כי כל התורה שמוותיו של הקדוש ברוך הוא. זוכה לדברים הרבה וכו' ומגלין לו ראי תורה ונעשה כמעין המתגבר וכו':

החלק ראשון - פרק ד

השער הרביעי:

בביאור מדרגת הצדיק בפרטות:

והוא שיזדרז בכל כחו להשלים כל האפשר מתרי"ג מצות לקיימם בזמן הזה. ולפי שיש סברות רבות במנין המצות, אסדרם תחילה כפי דעת הרמב"ם ז"ל ואחריהם אסדר מה שהוסיפו שאר מפרשים וספר הזוהר בין במנין מצות עשה של תורה בין במצות עשה של דברי סופרים, ואחלקם לחמשה חלקים: הראשון במצות הנהיגות בזמן התפלה בכל ימי החול. השני במצות התלויות בזמן. השלישי במצות שצריך האפשריות להזדמן ליד האדם. הרביעי במצות שצריך האדם לחפש אחריהן לקיימן. החמישי במצות שאין ביד האדם לחפש אחריהם אלא אם כן יזמינם הקדוש ברוך הוא לידו:

הראשון לידע שיש שם אלוה, בפסוק שמע ישראל ה' אלהינו. לייחדו באומרו ה' אחד. לעשות ציצית ולהתעטף בו. לקשור תפילין כסברת רש"י ורבנו תם, ושמושא רבא בשל ראש. לקשור תפילה של יד על דרך הנזכר. לקרות קריאת שמע שני פעמים בכל יום. להתפלל בכל יום תפלת שמונה עשרה. לזכור בכל יום מה שעשה לנו עמלק כשאומר אמן יהא שמיה רבא, כמו שכתוב (שמות י"ז ט"ז) כי יד על כס יה, וכשאומר וקרבתנו מלכנו לשמך הגדול:

להתודות בכל יום אחר העמידה ובברכת שמע קולנו. ולברך הכהנים את ישראל בכל יום: השני לקדש על היין בשבת בכניסתו ובהבדלה ביציאתו. לשבות בשבת ממלאכתו. לבטל חמץ בהשבתה בלב ליל ארבעה עשר בניסן. לספר יציאת מצרים בהגדה ליל פסח הראשון. לשבות ממלאכה ביום ראשון של פסח. לאכול מצה בליל ראשון של פסח. לשבות ביום שביעי של פסח. לשמוח בשלש רגלים פסח שבועות וסוכות, ולשמוח אשתו ובניו והעניים כל אחד כראוי לו. לספור ספירת העומר ארבעים ותשעה ימים שלמים מתחילת ליל ששה עשר של ניסן. לשבות בחג השבועות. לשבות בראש השנה. לשמוע קול שופר בראש השנה. לשבות ביום הכפורים. להתענות ביום הכפורים. לשבות ביום ראשון של סוכות. לשבות ביום שמיני עצרת. לישב בסוכה שבעת ימי החג. לטול לולב ומיניו כשרים ביום טוב ראשון של סוכות:

השלישי לכתוב ספר תורה. לקבוע מזוזה. לברך ברכות המזון. ללמוד תורה וללמדה בכל יום. לפרות ולרבות. לבעול על ידי קדושים. למול את הבן. להפריש חלה מן העיסה בארץ ישראל. לתן צדקה. להלוות לעני. להשיב משכון בזמנו. לעשות מעקה. לכבד כהנים. לכבד תלמידי חכמים. לכבד אב ואם. ליראה מאב ואם. לאהוב רעים. לאהוב גרים. לתת שכר שכיר בזמנו. להאכיל השכיר. לבדוק סמני בהמה וחיה. לבדוק סמני עוף. לבדוק סמני דגים וחגבים. להתאבל על הקרובים. הוכח תוכיח. מוצא שפתיך תשמור. לדבקה בו. והלכת בדרכיו. ליראה את ה'. לפרוש מן החטא. לאהוב את ה' בכל הפרטים שזכרו רבותינו ז"ל:

הרביעי להפריש תרומה גדולה. להפריש תרומת מעשר. להפריש מעשר ראשון. להפריש מעשר שני. לתן פאה ולקט ושכחה ופרט ועוללות. לתן לכהן בכור בהמה טהורה. לפדות פטר חמור. לערוף פטר חמור. נטע רבעי. זרוע לחיים וקיבה. ראשית הגז. להשיב אבדה. להשיב גזל. להלות לגוי בריבית. לנגוש לנכרי. לאבד עבודה זרה. לצדק מאזנים ומשקלות ומדות. עזוב תעזוב. הקם תקים. להשבע בשמו בבית דין. לשלח הקן. לשחוט בהמה חיה ועוף. לכסות דם חיה ועוף. לזעוק ולהתחנן בתפלה, ולהריע בחצוצרות או בשופר על צרות הצבור ח"ו. לשבות מעבודת הארץ בשביעית. להשמיט פירות הקרקע בשביעית. ובזה מחלוקת אם מדאורייתא או מדרבנן. לגרש בגט. לגדל הנוזר שערו. להציל הנרדף. לישא האונס את אנוסתו. לישב מוציא שם רע עם אשתו כל ימיו. לקדש את שמו יתברך במסירת נפש. למנות שופטים ושוטרים. להשוות בעלי דינים. להעיד בבית דין. לדון עדים זוממים. לחקור העדים. חתן כל שנתו נקי יהיה לביתו. לדון בכל דיני הפרת נדרים. לשלם המזיק ממון חברו או החובל בחברו, לדון בנוקי בהמה כי יגוף שור ובנוקי השן הבור והאש, ובנוקי שומר חנם ושומר שכר והשואל, וכל מיני מקח וממכר. וכל מיני טוען ונטען, ודיני נחלות. לדון הגנב בתשלומין. לנטות אחרי רבים: החמישי לפדות בכור אדם. ליבם אשת אחיו. לחלוץ אשת אחיו: ואלו הם מדרבנן. נר שבת, נר חנוכה, מגילה, נטילת ידים, עירובי חצרות, עירובי תחומין אם הוא לצורך מצוה, ערובי תבשילין, ושתופי מבואות, להתענות ארבעה צומות תמוז אב תשרי טבת (וצום אסתר), להתענות על צרות הצבור:

ואלו הם מצוות עשה של תורה כשאר מפרשים וספר הזוהר. לזכור יציאת מצרים בפרשת ציצית ביום ובלילה. לזכור בכל יום את יום השבת. לזכור יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב. לזכור את אשר הקצפת את ה' אלהיך במדבר. לזכור מעשה מרים. לברך על התורה לפניך. להסתכל בציצית בפסוק וראיתם אותו. לשוב בתשובה שלימה. ליראה את ה' בקרבנות השחר ובזמירות. לאהבה את השם בברכת אהבת עולם ובפסוק ואהבת את ה' אלהיך וכו'. לברכו בישתבח וביוצר אור ויוצר המאורות ובכל שבע ברכות של קריאת שמע בבקר ובערב. לקדש את שמו יתברך במסירת נפשו להריגה בכח בפסוק שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. לקדש שמו בנקדישך. למסור נפשו למיתה וגם לדבקה בו בנפילת אפים בפסוק אליך ה' נפשי אשא. לידע כי ה' הוא האלהים, בפסוק שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. להתענג בשבת. להבדיל במוצאי יום טוב. לקרוא ההלל בזמנים הידועים. לשבע בשמו לקיים מצוה. לברך ברכת הנהנין בכל מיני הנאה, להתענות ביום הכפורים בחמשה עונים. לשרוף החמץ בארבעה עשר בניסן. והדרת פני זקן תלמיד חכם יניק וחכים וליקן אשמאי. להיות צנוע בבית הכסא. להצדיק דין שמים על כל המאורע. להפריש תרומה מן היפה. לבנות בית הכנסת להתפלל בו ודה זרה. להזכירם לגנאי. לגדע אשירה. לשרוף אשירה. לשבר מצבותם להשמיטם ~~לשבותם~~ לנטות

מזבחותם. לאבד כלי תשמישי עבודה זרה. לפרוש מן האשה סמוך לוסתה לפרוש מן האשה מתשמיש כשראתה דם מיד. ליראה מן תלמיד חכם. למול ערלת הלב. לאהוב התוכחות. לעשות לפני משורת הדין. תמים תהיה עם ה' אלהיך. ולא תחמוד (נ"א תעמוד) על דברי הכלדיים, אהבת רעים ובכללה להכריעו לכף זכות שלא בפניו, ולהביא שלום בין אדם לחברו, וחי אחיך עמך, להחזיר לו רבית קצוצה, ולכל דיני פקוח נפש וכל מיני המצאות שיחיה בהם, להפר נדרי אשתו ובתו, להורות דינים, לקיים הדין מדבר שקר תרחק, לדון בדיני

שותפים ובחלוקת קרקע וכל מיני תובע ונתבע:
ואלו מצות עשה מדברי סופרים, להגעיל כלים. להטביל כלים חדשים, לבדוק חמץ ליל ארבעה עשר בניסן,
לאכול מרור ליל ראשון של פסח, לברך על כל המצות ועל כל הניסים ועל כל המאורעות הבאות עליו, לקרא
בספר תורה בזמנים שתקן משה רבינו ע"ה בשבת וביום טוב וכו':

החלק ראשון - פרק ה

השער החמישי:

בביאור מדרגת החסיד בדרך קצרה כדי שיהיו נגד פני האדם תמיד:
והוא מבאר הדברים אשר הם מצויים תמיד וצריכים זהירות גדולה, וגם הם דברים שהם יותר חמורים מכל
השאר כפי אשר בררתי מפניי אמרי נועם רבותינו ז"ל בתלמוד ובמדרשים ובמסכת יראת חטא ופרקי דרך ארץ
ובספר הזוהר. כבר נתבאר בשערים שקדמו כי שלש מדרגות הן, הראשונה בקנין המדות הטובות בנפש
היסודית בטבע גמור. השנית בסור מרע שס"ה מצות לא תעשה בנפש השכלית. השלישית בקיום רמ"ח מצות
עשה הנקרא עשה טוב. והנה עוד יש מדרגה אמצעית שהיא קנין המדות, וגם הם קרובים אל מצות לא תעשה
דרך אסמכתא ומדברי קבלה שהוא מהנביאים והכתובים:

א. ענין המדות היותר מגונות ויותר חמורות והמונעות דביקות האדם עם השם יתברך, הגאווה הכעס הקפדנות
העצבות השנאה הקנאה התאוה בתענוגים החמדה השררה והכבוד והוראת מעשי הטובים לבני אדם. והפכם
הם השפלות עד קצה האחרון, ולא יכעס כלל אפילו על בני ביתו, ולא יקפיד כלל, ויהיה נעלב מן הכל ולא עולב,
ויהיה שמח אפילו בעת צרותיו, ויאהב את כל הבריות אפילו גויים, ולא יקנא על שום דבר כי כצל ימינו על
הארץ, וישנא ויהביל כל עניי העולם הזה, ופת במלח תאכל וכו', ולא תחמוד שום דבר מהבלי העולם הזה,
ותברח בכל כחך מן השררה הקוברת בעליה, ולא תגלה צדקותיך כי תאבד שכרך בעולם הבא וגם יענישוך
בגהינם:

ב. מדות האסורות. והן לשון הרע, ורכילות, והלבנת פנים, וכנוי שם רע לחברו, וליצנות, והשקר, חנופה, ורמיה,
שיחה בטילה, ספור גנות חברו, מתכבד בקלון חברו, משלח מדנים בין אחים, נהנה בכבוד תורה, הסתכלות
בעריות:

ג. במצות לא תעשה בהחמורות שיש בהם כריתות ומיתה בידי שמים ומיתת בית דין, וחלול השם קשה מכולם.
וכתיב (במדבר ל"ב כ"ב) והייתם נקיים מה' ומישראל ובפרט מעון נדה אפילו בכל מיני קירוב כלל, ושמירת
השבת בכל פרטיה יותר מכל המצות, נקור הבשר בתכלית מכל שהוא של חלב ודם, ומכל מיני קרי אפילו
באונס, לא ישתמש בשמות הקדש כלל ודאשתמש בתגא חלף, ומבזה תלמיד חכם כי נקרא אפיקורוס, ומכל
מיני מסירות ומלשינות לגויים, ואחריהם הלאוים החמורים כמו שבועה לשם יתברך ואפילו באמת או שבועת
שוא וכל מיני שבועה, וכל מיני מאכלות אסורות:

ד. בקיום מצוות עשה. ציצית, תפילין, וקריאת שמע פעמיים בכל יום, כבוד שבת בכל הפרטים, למול הבן,
גמילות חסדים ובקור חולים והכנסת אורחים, והבאת שלום, תפלת שמונה עשרה בתכלית הכונה ובשמחה,
מזכי לחיביא. משא ומתן באמונה, צדקה, מתן בסתר, קביעות עתים לתורה יומם ולילה כנגד כולם:
ה. בקיום מנהגות תורה. קריאת שמע שעל המטה בכונה, קימה אחר חצות לילה להתאבל על השכינה והחרבן
ולעסוק בתורה, יראת השם תמיד על פניו שלא יחטא, בכל דרכיך דעהו, דביקות נפשו עם השם יתברך לא
יבטל אפילו רגע:

החלק ראשון - פרק ו

השער הששי:

והוא לכלול בקצרה כל הנוכר בשערים שקדמו, ובו יתבאר סדר הנהגת האדם החסיד בדרך קצרה בכל מעשיו
כל ימי חייו למען לא ימוט. וזה ענינה:

ועתה בני שמע בקולי לכל אשר אני מצוה אותך, הכון לקראת אלהיך ישראל, בכל לילה בלכתך לישן, זכור כי
היא מיתה הקטנה מזכירך המיתה הגדולה האמתית, והסתכל בכל המעשים שעשית באותו יום, ואם יש בהם
רעים התודה עליהם שכן דרך המומתין מתודים, ותקבל עליך עול מלכות שמים בקריאת שמע שעל המטה
להעלות נשמתך באחד, ואחר כך הפקד רוחך בידו יתברך בפסוק (תהלים ל"א ו') בידך אפקיד רוחי, כענין
המיתה האמתית שנאמר בה (קהלת י"ב ז') והרוח תשוב אל האלהים וגו', אמנם עתה המיתה הקטנה תנה לו
בתורת פקדון להחזירה לך חדשים לבקרים לפגרים מתים, ושכב באימה ויראה כי הנה רוחך עולה לתת דין

וחשבון ליוצרך על כל מעשיך ודבוריך ומחשבותיך ביום ההוא, ולכן אל יפנה לבך בדבור או בהרהורים בטלים עד אשר תישן ותרדם בפחד הנזכר:

וכאשר תקיץ משנתך אחר חצות לילה קום מהר בזריזות, קל כנשר, ורחוץ ידיך כדין וכשורה להעביר רוח רעה מבשרך, ותן לו ברכה ושבח והודאה על נאמנותו יתברך שלא עכב את רוחך על רוב עוניך ולא היתה זו מיתה ארוכה אמיתית, אמנם החזיר נשמות לפגרים מתים ויותר מחודשת וחזקה מבראשונה. ולמען לא תהיה כפוי טובה עמו, הצטער על גלות שכונת עזו וחרבן מקדשו בעת שהוא מצטער על זה באשמורות, כי עונותיך ועונות אבותיך הטו אלה ועדין לא הקימה מנפילתה, ועם כל זה לא השגיח למעשיך הרעים שגרמו נפילתה, ואתה נפלת על המטה והקימך כבתחילה ביתר שאת, ולא עוד אלא שתזכה לנחמת ציון שישו איתה משוש כל המתאבלים עליה. אחר כך תעסוק בתורה שבעל פה עד אור הבוקר אם תוכל כי על ידי כן אתה מוריד אליה שפע ומחזיקה בהיותה נפולה:

ובעלות השחר רוץ לקראתה אל בית תפילתה כי כבר קדמה היא לך לבא שם לשמוע אל הרנה ואל התפלה אשר תתפלל להקימה מנפילתה ולהחזירה לציון כבתחלה, וגם כי לא תוכל עשוהו לבדך, הנה בהכשלה תעזור עזר מעט ביום ההוא להקימה ולסעדה כפי כחך, ובשכר זאת גם היא תשמע תפלתך ותפיק שאלותיך לטובה. על כן בני יהיו רעיוניך נכונים בתכלית הכונה ובשמחה בעת שתתפלל להקימה ולגמול חסד עם קונך, ולא לצורך שאלותיך כי הלא אינם רק להראות לפניו כעבד שאין לו חיים אלא מאדונו, ואם תקראנו באמת יהיה קרוב גם הוא אליך כמו שכתוב (תהילים קמ"ה י"א) קרוב ה' לכל קוראיו וגו'. וכתוב (דברי הימים א' כ"ח ט') כי כל לבבות דורש ה' וכל יצר מחשבות הוא מבין ויודע חוסי בו אם תדרשנו ימצא לך. ובפרט בעת שתתודה לפניו אחר תפלת שמונה עשרה או בברכת שומע תפלה יהיה בכל לבבך שלא תחזור עוד אליהם כי הלא הנסתרות והנגלות הוא יודע רואה כליות ולב. וכמו כן בנפילת אפים בפסוק אליך ה' נפשי אשא, תגמור בכל לבבך למסור נפשך למיתה על התורה ועל המצוות ובכן ימחלו עונותיך כולם אם באמת פיק ולבך שוים:

ואחר שתתפלל לך מחיל אל חיל, וקבע עת לתורתך לשמה, לא תחליפנו ולא תמיר אותו אפילו על ידי אונס, ובשכר זה יראה אל אלהים בציון, שערים המצוינים במתיבתא דרקינא. אחר כך תסעוד סעודתך פת במלח ומים במשורה כי צדיק אוכל לשובע נפשו לקיום הנפש, ואף גם זה לשם שמים להיות חזק לעבודתו יתברך, כמו שכתוב (משלי ג' ו') בכל דרכיך דעהו, ועמוד באימה על שלחנך הנמשל אל המזבח כי על שלחן המלך אתה אוכל, ולמען יהיה שלחנך מזבח כפרה לכפר עונותיך בהמעט מאכלך להחליש הקליפה השורה במזון שנפשך נזונת בו, תעסוק בתורה איזו משנה או מזמור, ויכריזו עליך זה השלחן אשר לפני ה', ויחלש כח היצר הרע מעליך ותתחזק נפש השכלית שבך על ידי התורה שהיא מזון אל הנפש הזו גם היא. ואחר שנוזנו גופך ונפשך על ידי אכילת מזון שזן ומפרנס אותנו ועל ידי התורה, אל תהיה כפוי טובה לגזול את ה' ויתברך לו ברכת המזת בשמחה יתירה כמי שמקבל מתנה מיד זולתו. וזהו שאומרים בברכת נודה לך, ועל תורתך שלמדתנו ועל אכילת מזון שאתה זן ומפרנס אותנו. ובשכר זה יפתח אוצרו הטוב אליך ותתפרנס מידו הרחבה תמיד:

אחר כך תחפש בלבבך אם תוכל לקיים איזו מצוה חדשה להשלים רמ"ח איברי נפשך או מצוה ישנה להוסיף שכרך. אחר כך לך למלאכתך או למשאך ומתנדב באמונה שלימה לא ברמיה או אונאה, ולא תיגע להעשיר רק לקיום ההכרחי, ועשה תורתך קבע ומלאכתך עראי, כי המרבה לא העדיף והממעט לא החסיר. ואל תקבל מתנות וכו' כי שונא מתנות יחיה, וה' מוריש ומעשיר והוא הנותן לך כח לעשות חיל. לכך השלך על ה' יהבך בכל לבבך והוא יכלכלך. וכל היום תהיה יראתו על פניך לבלתי תחטא בשום עברה ממצוות לא תעשה, ובפרט מן המדות הרעות שהם השאור להחמיץ כל עיסת החומר, ובפרט מהיותו מצויות באדם והוא דש בעקביו: ואלו הם מה שצריך לזוהר עד קצה האחרון:

הזהר מכל מיני כעס וקפידה וגאווה, אפילו לבני ביתך. ואם יחרפך איש לא תענונו, והיה נעלב ולא עולב, כי על זה כתיב (שופטים ה' ל"א) ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, והעבר על מדותיך לכל מי שחטא, ולא תרגיש צער אפילו בלבבך כי טוב הוא לך, כי כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו ומכל שכן עונות וחטאות, ואם עיני שכל לך היה לך לחפש מי שיצערך כי חיים אתה מבקש לך, וקבל כל האדם בשמחה אף אם הוא שונאך כי על ידי כן יהפך לך לאוהב, והזכות הוא לך. וכל דבריך יהיו בנחת וקול נמוך, ובל תכנס בגבול הכעס. והסר עצבות ודאגה מלבך והעבר רעה מבשרך כי מוקש הוא לך לסלק רוח קדוש מעליך. וברח מן הרבנות אשר היא מקצרת שנותיך. והתרחק משיחה בטילה, ומשקר, וחנופה, וליצנות, ולשת הרע, כי הן כתות אשר אינן מקבלות פני שכינה לעולם הבא. ואחוז בעונה המביאה לידי רוח הקדש, והיה כאסקופה הנדרסת לגדולים וקטנים. ואטום אזנך משמוע רכילות ולשון הרע, והיה כאלם לא יפתח פיו אלא בתורה ובמצות ובמשא ומתן ההכרחי, ובקבול האדם בסבר פנים יפות ולשון רכה, ולא תשתבח במעשיך הטובים לבריות כי תפסיד שכרך, ועוד תקבל עונש על כך:

אחר כך הזהר מאד בתפלת המנחה כי לא נענה אליהו זכור לטוב אלא בתפלת המנחה (ברכות דף ו' ע"ב), ועוד כי שעת דין גמור הוא כי פנה היום ונטו צללי ערב. וביותר הזהר בתפלת ערבית אשר כבר החושך יכסה ארץ וכל המזיקים מתעוררים לחנות על גוף האדם ועל נפשו בעלותה לתת חשבון ליוצרה. עוד יש דברים אחרים

כתבתי בשער ה' ע"ש ולאהבת הקיצור לא שניתי פה:
ועתה נתקן תרופה כוללת להנצל מכל תחלואי הנפש והם שלשה דברים, לפי שעיקר שגגת האדם וגרמות
הנזיקין הם שלשה דברים, האחד כי החומר משכח הטובות מן האדם להחטיאו. השני כי נותן בלבו שיש יתרון
ביום טובה היה בטוב. השלישי כי גם אם ישים בלבו לזכור הנה יהיה יותר במזיד כי יאמר בלבו מה נאכל
בשנים שבעים ימי שנותינו בהם וזו קשה משתים הראשונות:
לכן עשה נא איפה בני והנצל משלשה פשעי ישראל האלה. כי כנגד הראשון שים נגד עיניך תמיד אל תבהל
ברוחך לעשות שום מעשה ולדבר שום דבור הקל עד תהיה מתון מתון במחשבתך אם תעשה או תדבר ואם
תחדל, כי פרי המהירות חרטה ואין עוד תקנה להחזירה אל נדנה:
וכנגד השני ישים יראת ה' על פניו לא תמוש מנגד עיניו יראת יום המיתה והכנסת הקבר עד ירקב תרווד רקב
אחר ההפך בשרו למאכל תולעים, ודין חבוט הקבר, ודינה של גהינם, ויום הדין הגדול לכל באי העולם, כי
אפילו שמואל השקול כמשה ואהרן נתיירא ממנו (חגיגה דף ד' ע"ב):
וכנגד השלישי יקנה מדת הבטחון באמת כי עיניו על כל דרכי איש לתת לו כדרכיו, ואין מעשיו, וגם תחבולותיו,
מעליו ומורידיו כלל, כי לא לקלים המרוץ, וישליך יהבו עליו, וכמו שאומרים (בסדר תפילת ר"ה) אשרי איש
שלא ישכחך ובן אדם יתאמץ בך כי דורשיך לעולם לא יכשלו ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך:
עד כאן יספיקו דרושים המצטרפים להנהגת האדם להיות צדיק או חסיד, מכאן ואילך נתעסק בדברי תוכחות
להכניע את האדם, ובהודעת העונש המגיע לאדם בהתיצבו על דרך לא טוב, ובהודעת השכר הנמרץ המגיע
אליו, אם בתורתו ובמצותיו חפץ מאד: